

307.; *Марковський 1894*: Марковский М. Антоний Радивилловский, южнорусский проповедник XVII века // Университетские известия. – Киев, 1894. – № № 4, 7, 9, 10.; *Новик 2004*: Новик Ольга. Иван Леванда: Литературный портрет. – К.: Знання України, 2004. – 180 с.; *Радивилловський 1688*: Радивилловский Антоний, ієромонах. Венец Христов з проповідій недільних аки з цветов рожаных на украшеніє православно-каволическою святои восточнои церкви сплетеныи или Казаня неделныи. – К., 1688. – [20]; 544 арк.; *Словник біблійного 1996*: Словник біблійного богослов'я / Під ред. Ксав'є Леон-Дюфура та ін.; пер. д-ра владика Софрона Мудрого, ЧСВВ. – Львів: Місіонер, 1996. – 934 с.; *Співак 2012*: Співак В.В. Антоній Радивилловський – український проповідник чи філософ-мораліст? // Вісник Чергінівського національного педагогічного університету ім. Т.Г. Шевченка: Зб. наук. праць. Історичні науки. – Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchdpu/filos/2011_95/spivak.pdf (08.10.2012).; *Співак 2007*: Співак В.В. Гріх “пийцтва” у рецепції українських мислителів XVII ст. // Мультиверсум: Філософський альманах. – 2007. – № 63. – Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.filosof.com.ua/Jornel/M_63/%D1%EF%B3%E2%E0%EA.pdf (08.10.2012); *Ткачук 2011*: Ткачук Р. Творчість митрополита Іпатія Потія та полемічна література на межі XVI – початку XVII ст. Джерела. Риторика. Діалог. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2011. – 240 с.; *Трофименко 2008*: Трофименко Т. Моральні виміри пасійних проповідей о. Йоанікія Галятовського // Київська академія. Матеріали Міжнародної конференції «Етика Отців у київській богословській думці епохи Реформи (кінець XVI – початок XVII ст.). Київ, 20-30 вересня 2007 р. – Вип. 6. – 2008. – С. 123 – 129.; *Трофименко 2009*: Трофименко Т. Спадщина Кирила Транквіліона Ставровецького в історії вітчизняної богословської та релігієзнавчої думки // Історія релігій в Україні. Науковий щорічник. – Кн. 2. – Львів: Логос, 2009. – С. 264 –271.; *Трофименко 2007*: Трофименко Т. Українська ораторсько-учительна проза (Друга половина XVI – перша половина XVII ст.) // Антипролог. Збірник наукових праць, присвячених 60-річчю члена-кореспондента НАН України Миколи Сулими. – К.: Стило, 2007. – С. 200-214.

На приміре двох проповідей о. Антонія Радивилловського к празднику Пятидесятниці показується конструктивна роль біблейских архетипов в формировании структуры риторического текста. Приводятся примеры символической амплификации. Использование характерных концептов рассматривается как проявление антитетичной природы дискурсивных стратегий барочной проповеднической культуры.

Ключевые слова: Антоній Радивилловський, барокко, риторика, проповідь, концепт, символическая амплификация.

Олег Пилипишин

УДК 821.161.2 – 31

ББК 83.3 (4УКР)

Українські письменники в рецепції Ю. Романчука.

У статті висвітлюється рецепція творчості українських письменників громадсько-політичним та культурно-просвітницьким діячем кінця XIX – початку XX століття Юліана Романчука, який мав власне бачення стосовно збереження, сформованих багаторічною історією, форм та рим рідною мовою.

Ключові слова: Юліан Романчук, літературна мова, українська поезія, рецепція.

Oleh Pylypyshyn. Ukrainian writers in evaluating Yu. Romanchuk.

The article is about Ukrainian public, political, cultural and educational leader late XIX - early XX century Julian Romanchuk, who had his own vision for preserving shapes and rhyming native languages, including Ukrainian poets' works which were formed during long history.

Key words: Julian Romanchuk, literary language, Ukrainian poetry.

Сучасна українська літературна мова склалася упродовж багатьох століть. Вона формувалася як окрема самостійна мова з властивими їй оригінальними й глибоко самобутніми рисами. На думку Юліана Романчука, формування української літературної мови відбувалось за несприятливих суспільно-політичних умов, коли Україна перебувала під владою іноземних держав. Відповідно це відобразилось на веденні діловодства та в науково-літературному вжитку.

У своїх студіях, численних літературно-критичних статтях, замітках, рецензіях, листах він висвітлював методологічні питання шляхів формування й розвитку української літературної мови. Історіографія досліджуваної проблеми на сьогодні характеризується окремими публікаціями, що стосуються народовського руху у Східній Галичині і окремо постаті Юліана Романчука. Серед сучасних дослідників його постаті можна назвати В. Булачека [Бурлачек 2009], Ю. Плекана, І.Чорновола [Чорновол інтернет] та інших.

Народившись у родині вчителя, Ю. Романчук належав до числа кращих гімназистів. У шостому класі вже видавав шкільну газету трьома мовами –німецькою, польською і українською. У восьмому класі заснував самоосвітню організацію, до якої належали гімназисти з інших міст, котрі листувалися між собою. Основна тематика кореспонденції – це зацікавленість народними справами, зокрема, питаннями окремішності українського народу від польського та російського й використання народної мови у літературі [Романчук 1913: 11].

На початку 60-х рр. XIX ст. закладаються основи українського національного розвитку, до формування якого безпосередню причетність мав і Ю. Романчук. У 1863 р. він закінчив філософський факультет Львівського університету й розпочав роботу на посаді заступника учителя спочатку в німецькій гімназії, а з 1868 р. – українській, з 1877 – професор Академічної гімназії у Львові, у якій працював до 1900 р. до виходу на пенсію [Романчук 1913: 5].

Ще студентом університету він належав до гуртка молоді, яка збиралась на квартирі у К. Сушкевича і обговорювала народні проблеми. Окрім того, на засіданнях Галицько-Руської Матиці у 1864 – 1865 рр. Ю. Романчук палко захищав рідну мову [Яр 1913: 478]. Розпочинаючи свою просвітницьку діяльність гімназійним учителем, він усвідомив, що майбутній розвиток та будівництво української держави треба розпочинати з піднесення освіченості простого люду.

У 1869 р. Ю. Романчук, О. Партицький і А. Вахнянин входять до комісії з укладення українських шкільних підручників у крайовій шкільній раді. Виконуючи функції члена комісії, він готував новий етимологічний правопис, що найкраще відповідав би потребам народної мови. Також ним підготовлено українську читанку для четвертого класу народної школи і українські читанки для першого і другого класу гімназії. Окрім цього, він брав безпосередню участь в укладенні інших шкільних підручників [Романчук 1913: 7].

Отже, будучи одним з лідерів громадсько-політичного та культурно-просвітницького руху в Галичині наприкінці XIX ст., Юліан Романчук домагався популяризації української літературної мови серед населення, відстоюючи будь-які спроби сплюндрувати український правопис.

Власне, мовне питання українців, що перебували під владою Австро – Угорщини, поділило український політикум на два табори – москвофіли та народовці. Останні, до яких належав й Ю. Романчук, виходили з того факту, що українці – це окрема нація, яка живе на великій території від Карпат до Кавказу і щоб вирізнити себе, показати свою відмінність від інших народів (особливо польського і російського), треба розвивати українську мову і літературу. Також народовці були переконані, що у всіх своїх діях треба спиратися на народ, розвивати початкові навчальні заклади, використовуючи його мову. «Казали що, в літературі треба уживати живої народної мови, а не тої церковно-славянської мертвеччини, якої вживали «старі», що вважали її мовою «просвічених людей», коли тим часом живу народну мову називали «простою», «хлопською» [Романчук 1913: 7].

Як зауважував учений, рідна мова – це найцінніший наш скарб народний, це найдорожча спадщина наших батьків і дідів. «Вона поступово розвивалась і робила кроки вперед. Це спостерігалось в науковім і урядовім ужитку однак, з іншого боку, через неувагу або несвідомість тих, хто пише, вона псується. Старі помилки залишаються та ще й додаються нові» [ЦДІА у Львові].

На думку Ю. Романчука, деякі з поетів «заходяться, щоби утворити у нас якусь окрему літературну мову, ніби щось вище від простої народної розмовної мови. Хоча чужі письменники (як-от Даль-Луганській у рецензії повістей Квітки) величали її за те, що вона порівно зрозуміла й своя, і простому, і ученому» [ЦДІА у Львові: арк. 7]. Найбільшою помилкою у творах українських поетів Ю. Романчук вважав ігнорування форми твору, тобто його ритму і рими. Однак саме в поезії форма є дуже важливою: «відразу появляється красивий зміст, велична концепція, високі думки, гарні образи» [ЦДІА у Львові]. Критикуючи вживання форми у творах українських поетів, він наводив приклади з творів інших європейських літератур, де також спостерігав не зовсім правильні форми. Це стосується «поезії «Фавста» та співанки Мефістофелеса» [ЦДІА у Львові: арк. 1].

Однак такі помилки траплялися не так часто, як у творах українських поетів. Виходячи з роздумів Ю. Романчука, гладкість форми виробляється «під час зтяжнього упадку, коли після великих поетів чи артистів їх послідовники та нащадки не можуть з ними порівнятися, то намагаються перевищити їх формою» [ЦДІА у Львові]. На погляд Ю. Романчука, у творчості українських поетів форма «як була, так і залишилась за мало старання» [ЦДІА у Львові: арк. 2]. Для порівняння він бере поезію Шевченка та порівнює її з більш-менш рівночасною поезією російських чи польських поетів, яких він знав й високо цинив, а отже, і форма їх могла служити йому за взірць: з О. Пушкіним та А. Міцкевичем [ЦДІА у Львові: арк. 2].

Для прикладу наводить одну з поезій Шевченка «Три шляхи», написану в його найкращий час і з найбільшою як на нього увагою на форму. В цій невеликій поезії (32 вірші) римуються лише парні вірші (2-ий і 4-ий; 6-й і 8-й і т. д.), отже всього-на-всього 8-м рим і рими такі: зійшли-ся – розійшли-ся,

покинув-дівчину, полі-тополю, долині-калину, всихала-зітхала, мати-хаті, чужину-домовину, блукають-заростають. Ю. Романчук вважав, що в цій поезії є правильною лише одна рима: чужину-домовину. Решту рим були або занадто звичайні та легкі, або лише тавтологією [ЦДІА у Львові].

Водночас у О. Пушкіна чи А. Міцкевича, або у когось з менш відомих російських чи польських поетів він не знаходить стільки помилок в римах і ритмі. Разом з критикою недбалої форми Шевченківської поезії, Ю. Романчук дає виправдання йому і пише: «Шевченкова поезія – се більше поезія природи (Naturproezie)» [ЦДІА у Львові: арк.3]. Дослідник вказував на неточність рим у поетів його доби і вважав, що чимало помилок у римуванні Б. Лепкого. Для прикладу наводить поезію “В сьвіт за очі”, вважаючи її найбільш знаною за останні роки та декламованою. Він наводить приклади, де знаходить, на його погляд, прості рими, тобто рими, що складаються тільки з дієслівних форм: просити-жити, кричали-спали, впали-лежали, сльозами-головками, показує повторення однакових рим: хату-заплату, тату-хату, хату-тату. Ю. Романчук вважав, що ці недоліки є менш разучі за інші і наводить приклади спрощених форм римування і ритму, які на його думку, можливо, походять не так від автора, як від видавця чи коректора. Отже, другий вірш закінчується словом «добили, з нимо повинен римуватись четвертий рядок, але там є слово «взяли», що не є римою». Ю. Романчук вважав, що поет написав або повинен був написати «взели», що насправді не є літературною формою, але вона вживалася народом на значній частині Галичини (декуди вимовляли «взьили»), і так вживалося саме в тій місцевості, яка і застосована у вірші, а отже, надає колориту [ЦДІА у Львові: 3]. Ю. Романчук був переконаний, що автору і видавцю потрібно менше цуратися цієї форми, тим більше, що вся поезія написана галицько-подільською говіркою. Доказом цього є такі форми, як зібралам, скликалам, наголос були, була. Теж саме і в 5-му вірші, в кінці замість «взяла» повинно бути “взела”, що римується до слова “крила”. На думку Ю. Романчука неправильний ритм простежується у наступних віршах: *«Прощайте рідні села, і ліси, і бори! / Мені вас жаль, жаль дуже. Так що не милий Боже, / Коли нас рідна земля виживить не може !..»*. [Плекан].

Ця поезія, окрім декількох віршів, написана п'ятистоповим ямбом з одинадцятискладовими; останні ж три вірші мають на 2-а склади більше. Саме 3-й і 4-й вірші читаються нескладно через неправильність ритму» [Плекан]. Дослідник радить прочитати їх голосно і додає, що навіть в устах доброго декламатора вони будуть погано звучати. Те саме у другому вірші: *«І всього, що в хаті було... І торгу добили...»* [Плекан]. Також у 8-му і 22-му: *«І вітер завивав і прошибав нам тіло»* [Плекан].

Усі ці вірші Ю. Романчук пропонував переписати. Найкраще, на його думку, це міг би зробити сам автор – Б. Лепкий. Але все ж таки подає свої думки щодо зміни, не претендуючи на авторство. У другому вірші він пропонує опустити слово «було», яке не впливає на зміст, а ритм через опущення стане кращим. *«І всьо, що в хаті ...І торгу добили»* [Плекан].

У 22-му вірші усунути слово «завивав», а поставити “вив”, тоді буде: *“І вітер вив і прошибав нам тіло»* [Плекан]. У 20-му вірші можна опустити слово «коли» і отримаємо: *“Нас рідна земля виживить не може»* [ЦДІА у Львові]. Також щодо ритму Ю. Романчук пропонував змінити порядок слів: *«Земля нас рідна виживить не може»* [ЦДІА у Львові]. Це на його думку був би цілком правильний 5-ти стоповий ямбний вірш.

Дослідник пропонував свої варіанти зміни деяких слів, проте схиляється до думки, що найкраще це міг зробити сам автор, і шкодує, що така гарна та ефективна поезія псується такими помилками у формі. «Якщо усі ці похибки будуть виправленні, поезія багато виграє, враховуючи те, що виправлення ці досить легкі і майже самі просяться» [ЦДІА у Львові: арк. 5].

Схожих прикладів помилок у поезії українських поетів на думку Ю. Романчука було багато. Він називає лише ті вірші, які були дуже популярні у цей час і часто декламувались на вечірках. В одній з найкращих поезій Ю. Федьковича «Празник в Такові» він вказує на використання автором іноземних слів і вважає це неприпустимим в українській поезії:

*Чи в Сербськїм краю рицарів так мало,
Що ніхт не важить голови піднести,
Би братів Сербів на різник повести ? [3]*

На його думку, така польська форма, як “ніхт”, не повинна мати місця, і підлягала видаленню зі змісту шкільних читанок, декламацій, антологій і тощо. Вчений пропонував залишити так лише в повному та оригінальному виданні поезій Ю. Федьковича, щоб не загубити оригінальності. Далі він пропонував замінити слово “ніхт” словом “ніхто”: *«Чи в Сербськїм краю рицарів так мало? / Ніхто не важить голови піднести, / Би братів Сербів на різник повести?»* Усі ці судження Ю. Романчук виклав з метою привернути увагу митців слова до дотримання системи віршування при написанні поезій. Також він хотів, щоб українські поети зберігали народну говірку, мову якою говорить їх народ, а також, щоб їх твори були зрозумілі усім: «простому селянину і ученому пану» [ЦДІА у Львові: арк. 6].

У своїх подальших рефлексіях Ю. Романчук згадує Михайла Качковського, який заохочував молодих людей до творчої праці такими словами: «Пишіть, пишiть, то не така велика штука; от і я часом пробую: а ти, а ти, а ти, тай буде» [ЦДІА у Львові: арк. 6]. Відтак він радить не прикриватися Шевченком, згадати те, що може виправдати його, але неправильна форма не перестав бути «помилкою навіть у Т. Шевченка». Такі судження щодо віршування Т. Шевченка є поверховими і дилетантськими. Критик відзначав, коли великі поети слугують прикладом, тоді треба дивитись на їхні кращі сторони їхньої майстерності, а не на від'ємні.

Вже на початку ХХ ст., коли українці вибороли право мати свою пресу, виникла найбільша проблема: хто буде її читати. Через неосвіченість більшої половини українського населення періодичні видання не виконували свого призначення. Це мала бути передвиборча агітація, парламентська та сеймова діяльність, міжнародні новини і т. д. В інтерв'ю газеті «Свобода» 23 травня 1922 р., відомий меценат Євген Чикаленко сказав: «вдаючи 9 років «Раду» в глибині душі гадав, що проваджу безнадійну працю, бо що може зробити газета, коли нарід наш не вмiє читати?» [ЦДІА у Львові, арк. 11].

Отже, працюючи до 1900 року гімназійним учителем Ю. Романчук вбачав шляхи формування української літературної мови у генетичному зв'язку з розмовною народною мовою. Його концепція єдиної української літературної мови реалізовувалася через розвиток, взаємозбагачення літературно-мовних конструкцій з використанням народних словесно-мовних, а не іншомовних запозичень.

Іншомовні запозичення, зроблені українськими поетами у творах, він вважав не ознакою відсутності в українській мові аналогічних слів і словосполучень, а невисокою культурою віршотворців, наголошуючи на важливості форми і змісту в мистецькому творі.

Література: Романчук 1913: Романчук Юліан – перший український віцепрезидент австрійської палати послів. – Львів, 1913.; Яр Семенович. // Зоря. – 1892. – 478 с.; ЦДІАУ у Львові: Центральний державний історичний архів України у м. Львові (далі ЦДІАУ у м. Львові). – Ф. 382. – оп. 1. – спр. 61. – арк. 1–7.; Романчук Ю. – перший український віцепрезидент австрійської палати послів. – Львів, 1913.; ЦДІАУ у м. Львові. Ф. 382. – оп.1. – спр. 20. – арк. 11.; Булачек Володимир. Юліан Романчук: громадсько-політична діяльність. – Львів, 2011. – 176 с.; Плекан: Плекан Ю. Українські депутати австрійського парламенту (XIX – поч. ХХ ст.) // Режим доступу: <http://kolomyia.org/histpub/historipub54.htm>.; Чорновол: Чорновол І. Юліан Романчук – сеньйор українських політиків / І. Чорновол. Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/ji/librari/lviv2/chornovo.htm>.

Пилипшин О. Украинские писатели в рецепции Ю. Романчука.

В статье исследуется общественно-политическая и культурно-просветительская деятельность конца XIX – начала XX века Юлиана Романчука, который ратовал за сохранение сформированных многолетней историей поэтических форм и рифм родного языка, в частности украинскими поэтами при написании произведений.

Ключевые слова: Юлиан Романчук, литературный язык, украинская поэзия.

Іванна Луцишин, асп.

Екзистенціаль тривоги в дискурсі роману «Заповіт батьків» Володимира Винниченка

У статті виявлено нарративних носіїв екзистенціалу тривоги у романі В. Винниченка «Заповіт батьків»; здійснено аналіз наявних у художньому дискурсі тривоги відсутності змісту існування і тривоги осуду, а також аналіз суміжних проблем: порушення морального імперативу та скоєння гріха.

Ключові слова: тривога відсутності сенсу існування, тривога осуду, мораль, гріх, проституція.

In the article the narrative transmitters of existential of the anxiety in the novel by V. Vinnichenko «Testament of parents» are found out; the analysis of present in discourse the anxiety of absence of maintenance of existence and the anxiety of conviction is carried out, and also analysis of contiguous problems: the violation of moral imperative and the feasant of sin are carried out.

Keywords: anxiety of absence of sense of existence, anxiety of conviction, moral, sin, prostitution.

Художній дискурс малодослідженого твору В. Винниченка «Заповіт батьків» привертає увагу своєю відвертістю і неприкритим бажанням автора сказати про те, що вважалося аморальним і старанно приховувалося. Тут порушено такі резонансні проблеми, як захворювання сифілісом, проституція, сімейний імморалізм та життя божими. У романі панує атмосфера крайньої всездозволеності і гріха, який тісно пов'язаний із відчуттям тривоги. Отже, **метою нашої статті** є експлікація особливостей екзистенціалу тривоги у фікційній дійсності роману «Заповіт батьків».